

نگاهی به مواضع غرب در برابر همه پرسی کردستان عراق

ابن‌الحزم

مجموعه مقالات

نگاهی به مواضع غرب در برابر همه پرسی کردستان عراق

کاری از اندیشکده راهبردی تبیین

وبسایت اندیشکده: www.Tabyincenter.ir

نشانی: تهران، خیابان پاسداران، چهارراه فرمانیه، خیابان بوستان، خیابان نسترن، پلاک ۳۲

کد پستی: ۱۵۸۵۶۸۶۷۱۱

تلفن: ۲۶۱۵۳۳۲۹

نمابر: ۲۶۱۵۳۳۲۹

مقدمه

پرونده کردها در غرب آسیا در چند دهه اخیر همواره به عنوان یکی از مهمترین و چالش برانگیزترین مسائل مطرح بوده است. در واقع پیوند خوردن این مسئله با منافع برخی از کشورها باعث شده است تا در برهه های مختلف، غرب از پرونده کردها به عنوان ابزار و اهرم فشاری برای نیل به اهداف خود استفاده کند. کردستان عراق در این بین بیشترین تاثیر را از نوع نگاه غرب به این مسئله پذیرفته است. به همین دلیل و با وجود حمایت های کشورهای اروپایی و آمریکا، این منطقه در برابر دولت مرکزی عراق به ویژه پس از ۲۰۰۳ بارها به دنبال کسب منافع بیشتر از بغداد بوده است. در همین ارتباط اخیراً منطقه کردستان عراق به ریاست مسعود بارزانی پس از پایان نشست با گروه های سیاسی گُرد اعلام کرد که در تاریخ ۲۵ سپتامبر (۳ مهرماه) همه پرسی استقلال این منطقه از کشور عراق را برگزار خواهد کرد. او گفت که اجرای همه پرسی استقلال به معنی استقلال نیست و تنها به عنوان پرسیدن نظر مردم این منطقه جغرافیایی و سندی در دست سیاستمداران خواهد بود تا با استناد به آن بتوانند خواستار استقلال شوند.

در نشست بارزانی با مقامات سیاسی اقلیم کردستان مقرر شد که برای اجرای این همه پرسی یک کمیته به ریاست شخص مسعود بارزانی تشکیل شود. همچنین مقرر شد که ۳ کمیته مستقل برای رایزنی با کشورهای عربی، قدرت های منطقه ای شامل ایران و ترکیه و دولت بغداد تشکیل شود. کردستان برای رسیدن به مرحله اجرای همه پرسی به صورت همزمان در ۳ سطح فعالیت خواهد کرد. این سه سطح عبارتند از نخست: تحقق وحدت احزاب گُرد بر اصل استقلال، دوم: گفتگو با بغداد و قانع ساختن دولت مرکزی برای موافقت با استقلال این اقلیم و سوم: اطمینان دادن به قدرت های

منطقه درباره اینکه این استقلال به منافع آنها آسیب نمی‌رساند. منطقه کردستان عراق واقع در شمال این کشور و شامل ۴ استان اربیل، سلیمانیه، دهوک و حلبچه است. بر اساس گفته‌های فوادحسین رئیس دیوان اداری ریاست اقلیم کردستان، بر اساس فرمان اقلیمی بارزانی در مناطق اقلیم کردستان و مناطق مورد منازعه که اکنون تحت اختیار کردها است این پرسش طرح شده که «آیا خواهان تبدیل اقلیم کردستان و مناطق کردستانی خارج از اقلیم (مناطق مورد منازعه) به دولت مستقل هستید؟» (۱) این نخستین باری نیست که مسئولان کرد عراق خواستار برگزاری همه‌پرسی استقلال می‌شوند. در سال ۲۰۱۴ نیز مسئولان ارشد اقلیم خودمختار کردستان عراق تصمیم به برگزاری یک همه‌پرسی استقلال در این منطقه گرفته بودند. پس از گفت‌وگوهایی که بین مقامات کردستان عراق و دولت مرکزی این کشور صورت گرفت، قرار برگزاری آن فراموش لغو شد. اما با توجه به بین‌المللی بودن این مسئله، کردستان عراق قادر نخواهد بود که بدون جلب نظر کشورهای غربی به اهداف خود برسد. در این مطلب به بررسی این مسئله خواهیم پرداخت.

بررسی نظر آمریکا و قدرت‌های اروپایی در خصوص استقلال اقلیم کردستان عراق

سیاست کلی آمریکا نسبت به عراق را باید در نظر جو بایدن که بر تجزیه عراق تاکید داشت، شناخت. طرح تجزیه عراق در سال ۲۰۰۶ توسط «جو بایدن» معاون رئیس جمهور آمریکا که در آن زمان مسئولیت کمیته روابط خارجی سنای امریکاراعهده دار بود مطرح شد که بر اساس آن عراق به سه بخش اقلیم کردستان، مناطق سنی نشین و شیعه نشین تقسیم می‌شد. در واقع تجزیه کشورهای اسلامی در راستای امنیت رژیم صهیونیستی مطلوب آمریکا است.

این نخستین باری نیست که مسئولان کرد عراق خواستار برگزاری همه‌پرسی استقلال می‌شوند. در سال ۲۰۱۴ نیز مسئولان ارشد اقلیم خودمختار کردستان عراق تصمیم به برگزاری یک همه‌پرسی استقلال در این منطقه گرفته بودند. پس از گفت‌وگوهایی که بین مقامات کردستان عراق و دولت مرکزی این کشور صورت گرفت، قرار برگزاری آن فراندوم لغو شد.

اما به دلیل وجود موانع بسیار زیاد در این مسیر آمریکا معمولاً در حال بازی کردن با این مسئله است تا به نوعی دیگر به اهداف خود برسد. مواضع کشورهای غربی در برابر استقلال کردستان عراق همواره تابعی از منافع آن‌ها بوده است به همین دلیل کارشناسان معتقدند که غرب با این مسئله به نوعی در حال بازی کردن است تا از طریق آن بتواند اهداف بیشتری را از طریق کردها محقق کند.

اما به طور کلی از سال ۲۰۰۳ تا کنون آمریکا در مواضع اعلامی خود بیشتر خواهان ماندن کردستان در چارچوب عراق بوده است و اقدامات آن نیز در راستای همین سیاست شکل گرفته است چرا که طرح مطلوب خود یعنی تجزیه عراق را قابل تحقق در شرایط فعلی نمی‌داند. فدرالیسم قومی نتیجه خواست و توافق خود عراقی‌ها بود. در حالی که

آمریکا در زمان حکوت پل برمر حامی فدرالیسم اداری بود. در طی حضور نظامی ۹ ساله در عراق، هیچ یک از پایگاه‌های اصلی ارتش آمریکا در کردستان نبود، علی‌رغم آنکه احزاب کرد در این زمینه درخواست رسمی داشتند. وام بانک جهانی به کردستان از طریق بغداد پرداخت می‌شود. زیرا پیامدهای جنگ عراق این تصمیم را به آنها تحمیل کرد که دیگر در کشورهای خارج، مداخله گسترده زمینی نکرده و مسئولیت اداره امنیت یک کشور را برعهده نگیرند و این امر در «راهبرد دفاع ملی ۲۰۱۲» آمریکا به ثبت رسید. (۲)

در واقع آمریکا به این دلیل که عدم تغییر مرزهای عراق را یک ضرورت می‌داند، با استقلال کردستان مخالفت کرده است. با این حال، از آنجا که بی‌ثباتی عراق تداوم دارد و حتی وخیم‌تر می‌شود، درخواست‌هایی درواشنگتن برای بازنگری در این سیاست مطرح شده است. کاملاً روشن است که یک کشور کردی، در صورت ارائه تضمین‌های امنیتی توسط واشنگتن، روابطی دوستانه با آمریکا خواهد داشت. کشورهای اروپایی نیز در مورد استقلال کردستان عراق نظرات همسویی با آمریکا داشتند. البته انگلیس در این میان به نوعی بیشتر نسبت به استقلال کردستان عراق راغب بود. کمیته روابط خارجی پارلمان انگلیس در خصوص اقلیم کردستان در سال ۹۳ اعلام کرد که امکان استقلال کردستان عراق در میان مدت وجود دارد.

با اشغال بخش‌هایی از عراق توسط داعش موضوع استقلال کردستان در ابتدا در حاشیه قرار گرفت چرا که این خطر وجود داشت که تروریست‌ها حتی اقلیم کردستان را نیز اشغال کنند. از این رو تمام تلاش‌ها بر دفع خطر داعش متمرکز شد. اما پیروزی‌های ارتش و نیروهای مردمی عراق باعث شکست تروریست‌ها شد و اخیراً نیز آخرین بقایای داعش در موصل پاکسازی شد. همین مسئله باعث مطرح شدن دوباره مسئله استقلال کردستان شد. با نگاهی به برخی از اقدامات آمریکا در چند سال اخیر به خوبی می‌توان مواضع این کشور را نسبت به استقلال کردستان مشخص کرد.

جان کری وزیر امور خارجه آمریکا در سفر روز ۲/۱/۹۵ خود به عراق، به اربیل نرفت و هیئت کرد به ریاست نیچروان بارزانی در بغداد با او دیدار کردند. در این‌جا نرفتن به اربیل دارای معنای سیاسی خاص خود بود، از این رو که وزیر امور خارجه مقامی سیاسی است و رفتن او به اربیل می‌توانست معنای به رسمیت شناختن حکومت اقلیم کردی را القا نماید و ماندن در بغداد و فراخوانی هیئت کرد به بغداد به معنای لزوم پایبندی اقلیم کردی به تمایم ارضی کشور عراق. از نگاه آمریکا، تلقی می‌شود. در این باره «آریو عبدالله» عضو مجلس ملی عراق از اتحادیه میهنی کردستان در مصاحبه با سایت رسمی اتحادیه میهنی گفته است: «عدم دیدار وزیر خارجه آمریکا از اقلیم کردستان به معنای حمایت این کشور از یک عراق متحد و یکپارچه است». (۳) اشتون کارتر، وزیر دفاع آمریکا در ۳/۱/۹۵ نیز به بغداد آمد و با نخست‌وزیر و وزیر دفاع دیدار و با مسعود بارزانی از طریق تلفن گفت‌وگو کرد. البته هر چند جوزف بایدن، معاون رئیس‌جمهور آمریکا، در ۹/۲/۹۵ وارد بغداد شد و با نخست‌وزیر و رئیس‌جمهور عراق دیدار کرد و سپس به اربیل رفته و با مسعود بارزانی دیدار نمود اما در این سفر نیز موضوع اصلی همانا پیگیری همکاری و هماهنگی میان دولت مرکزی و کردها در جنگ با داعش بود و در بیانیه‌های دفتر ریاست اقلیم کردستان و نیز کاخ سفید، هیچ‌گاه قرائن و شواهدی درباره توجه به «جدایی اقلیم» دیده نمی‌شود.

در طی حضور نظامی ۹ ساله در عراق، هیچ‌یک از پایگاه‌های اصلی ارتش آمریکا در کردستان نبود، علی‌رغم آنکه احزاب کرد در این زمینه درخواست رسمی داشتند. وام بانک جهانی به کردستان از طریق بغداد پرداخت می‌شود.

کاخ سفید نیز اعلام کرد که سفر بایدن به عراق شاخص خوبی برای حمایت از العبادی در تلاش‌هایش برای یکپارچه کردن کشور است. «تأکید کاخ سفید بر یکپارچگی کشور عراق» در ارتباط با این سفر قابل توجه و تأمل بود.

واکنش نسبت به همه پرسی اخیر

اعلام همه پرسی اخیر از سوی بازرانی با مواضع و واکنش های منفی از سوی کشورهای غربی مواجه شده است. زیگمار گابریل، وزیر امور خارجه آلمان درباره برگزاری همه پرسی استقلال کردستان و عواقب آن برای منطقه هشدار داد. گابریل درباره اعلام تاریخ برگزاری این همه پرسی گفت: «خدشه دار کردن تمامیت ارضی عراق، و یا تلاش برای ترسیم مرزهای جدید در این کشور، گام صحیحی نیست و می تواند منجر به تشدید وخامت اوضاع و بی ثباتی نه تنها در بغداد که حتی در اربیل شود.» وزارت امور خارجه آمریکا نیز نسبت به اعلام خبر برگزاری referendum استقلال کردستان عراق ابراز نگرانی کرد. بنا بر اظهارات مقامات این وزارتخانه، برگزاری این referendum می تواند تاثیری نامطلوب بر مبارزه علیه "داعش" بر جای نهد. در اطلاعیه وزارت امور خارجه آمریکا اعلام شده که مبارزه با داعش از اولویت برخوردار است و هر آنچه بر این مبارزه سایه افکند، از نظر دولت آمریکا پذیرفتنی نیست. در اطلاعیه وزارت امور خارجه آمریکا همچنین آمده است که دولت آمریکا "از یک عراق دموکراتیک، با ثبات، فدرال و واحد" دفاع می کند. نگرانی مقامات آمریکا از اعلام تاریخ برگزاری این referendum نیز در اطلاعیه بازتاب یافته است. (۴) شبکه تلویزیونی NRT هم گزارش داد، آریز عبدالله عضو رهبری اتحادیه میهنی کردستان، اعلام کرد: ۱۸ سرکنسول کشورهای اروپایی در دیدار با دفتر سیاسی اتحادیه میهنی اعلام کرده اند که موضع رسمی کشورهایشان عدم موافقت با جدایی اقلیم کردستان از عراق است..

موضع روسیه در قبال کردها نیز بیچیده است. به طور سنتی، روسیه روابطی دوستانه با کردها داشته است و یکی از اولین کشورهای بود که در اربیل کنسولگری افتتاح کرد. با این حال، مسکو مخالف تصمیم یک جانبه اربیل برای اعلام استقلال است و تنها در صورتی از آن حمایت می کند که با رضایت بغداد صورت پذیرد. پیوندی نیز میان

وضعیت سوریه و عراق وجود دارد مبنی بر اینکه جدایی کردها از کشور عراق، واکنش مثبتی از سوی دمشق و تهران دریافت نکرده است؛ کشورهایی که مواضع آن‌ها ممکن است بر تصمیم روسیه تأثیر داشته باشد. این نیز نامشخص است که یک کردستان مستقل حامی غرب، به نفع روسیه باشد. (۵)

دلایل مخالفت آمریکا و اروپا با همه‌پرسی اعلام شده

به طور کلی تصور بر آن است که آمریکا از استقلال کردستان عراق باید حمایت کند. چرا که طرح‌های این کشور برای تجزیه جهان اسلام شامل عراق نیز خواهد شد و مخالفت‌های واشنگتن با همه‌پرسی اخیر کردستان محل سوال است. از سوی دیگر کشورهای اروپایی نیز با توجه به حجم روابط اقتصادی و نظامی با کردستان عراق به صورت اصولی باید در راستای استقلال این منطقه حرکت کنند. به صورت کلی این نظر کاملاً درست است و کشورهای غربی به دنبال تجزیه کشورهای اسلامی هستند اما در این

موضع روسیه در قبال کردها نیز پیچیده است. به طور سنتی، روسیه روابطی دوستانه با کردها داشته است و یکی از اولین کشورهایی بود که در اربیل کنسولگری افتتاح کرد. با این حال، مسکو مخالف تصمیم یک‌جانبه اربیل برای اعلام استقلال است و تنها در صورتی از آن حمایت می‌کند که با رضایت بغداد صورت پذیرد.

میان برخی از متغیرها می‌توانند مانع از این مسئله شوند و یا زمان استقلال با مخالفت کشورهای غربی مواجه شود. کردستان عراق در صورت استقلال تأثیرات و پیامدهایی را برای منطقه نیز به همراه خواهد داشت. در این میان ترکیه بیشترین تأثیر را خواهد پذیرفت. وجود بیش از ۲۰ میلیون کرد در ترکیه همواره برای دولت‌های این کشور تهدیدی امنیتی به شمار رفته است.

اهمیت بالای ترکیه برای غرب باعث شده است تا کشورهای غربی نسبت به این مسئله با احتیاط بیشتری برخورد کنند.

ترکیه همواره مورد توجه دولت های اروپایی و آمریکا بوده است و در حال حاضر نیز نقش ارزنده ای برای غرب در قالب «ناتو» ایفا می کند و منافع و اهداف حیاتی را تأمین می کند. بررسی ادبیات امریکا در برقراری روابط با ترکیه نشان می دهد که آمریکایی ها ترکیه را سرمایه ای امنیتی برای کشورشان می دانند. موقعیت ژئوپلیتیکی ویژه ترکیه و مجاورت آن با شوروی در زمان جنگ سرد و بحران خیزترین مناطق دنیا (بالکان ، خاورمیانه ، آسیای مرکزی و قفقاز و مدیترانه شرقی) آمریکا را نیازمند ترکیه کرده است. در واقع آمریکا به منظور مدیریت بحران در این مناطق و حتی مداخله نظامی در آن ها نیازمند همکاری ترکیه است. استقرار جنگنده های نظامی امریکا در این جریک نیز بر همین اساس صورت گرفته است. به همین دلیل وزارت دفاع امریکا اصلی ترین حامی گسترش روابط با ترکیه است.

با توجه به نزدیکی شمال عراق به مرزهای ترکیه، این منطقه از اهمیت خاصی برای آنکارا برخوردار است. سیاستمداران ترک شروط بسیاری برای اشغال عراق توسط امریکا در سال ۲۰۰۳ داشتند. آن ها اگرچه از حکومت صدام راضی نبودند اما آن را عامل ثبات مرزهای جنوبی خود می دانستند. آن ها می ترسیدند که سرنگونی صدام به تجزیه عراق و تقویت کردها بیانجامد و آن ها را به فعالیت بیشتر برای تجزیه طلبی تشویق نماید. با اشغال عراق تقریباً تمام نگرانی های ترکیه تحقق یافته اند. (۶) در شرایط کنونی اعلام همه پرسی کردستان عراق به شدت با مخالفت ترکیه مواجه شده است. به همین دلیل نیز یکی از دلایل کشورهای غربی برای مخالفت با همه پرسی ملاحظات امنیتی ترکیه است.

از سوی دیگر در بیانیه وزارت خارجه آمریکا هرچند مخالفت صریح با این همه‌پرسی شده است اما بیشترین مخالفت برنامناسب بودن آن در مقطع کنونی اشاره دارد. آمریکا در بیانیه‌ای ضمن غیر ضروری خواندن برگزاری این همه‌پرسی مدعی شده که نگران آن است، برگزاری این همه‌پرسی باعث به حاشیه کشیده شدن اولویت مبارزه با داعش شود و با اینکه به حق قانونی مردم کردستان جهت استقلال از عراق اذعان دارد، اما حامی یک عراق فدرال، متحد، با ثبات و دموکراتیک است و از مقامات کردستان خواسته بود، نسبت به اولویت بندی مسائل مهم، مانند رابطه اربیل با بغداد، در چارچوب قانون اساسی با دولت عراق متعهد باشند.

در واقع کشورهای غربی به دلایل مختلف فعلا طرح و برنامه‌ای برای استقلال کردها ندارند، ضمن اینکه آمریکایی‌ها پیوسته علاقمند بوده و می‌باشند که همچنان از کردها به عنوان ابزار و برگ بازی در معادلات منطقه‌ای استفاده کنند و این مسئله در گرو عدم استقلال کردها می‌باشد. با توجه به آنچه گفته شد، احتمال اینکه همه‌پرسی استقلال کردستان روز ۲۵ سپتامبر ۲۰۱۷ برگزار نشود وجود دارد. بسیاری از ناظران منطقه‌ای بر این باورند که هدف از اعلام برگزاری همه‌پرسی در منطقه کردستان را باید در سیاست‌های منطقه‌ای آمریکا به ویژه در عراق ارزیابی کرد. با توجه به اینکه عملیات آزادسازی موصل از اشغال داعش آخرین مرحله خود را سپری می‌کند، زمان پیاده‌سازی سیاست‌های جدید آمریکا در عراق است و به نظر می‌رسد، واشنگتن تلاش دارد، با مطرح کردن موضوع برگزاری همه‌پرسی استقلال، شوک بزرگی به بغداد وارد کند، زیرا اولین گام برای اجرای این طرح تعیین وضعیت کرکوک است که اربیل پس از خارج شدن داعش از آن به دنبال الحاق این منطقه به کردستان است. (۷)

نتیجه

همه پرسى كردستان عراق در شرايط كنونى براى اجرا بايد در سه سطح فروملى، مى و بين الملى با اجماع روبرو باشد در صورتى كه در اين سه سطح با اجماع كامل مواجه نشده است. در سطح محلى نيز برخى از جنبش ها مانند گوران و جماعت اسلامى كردستان با آنچه بارزانى در سر دارد، مخالف هستند. (۸) در سطح مى نيز هم دولت مركزى عراق و هم جريان هاى سياسى با اين مسئله مخالفت كرده اند. در ميان بازيگران بين الملى نيز در مخالفت با مسئله تجزيه طلبى و استقلال اقليم تقريبا اجماع وجود دارد. هم روسيه و هم آمريكا على رغم اختلاف نظر هاى متعدد در مسائل منطقه، اما در موضوع اقليم بر لزوم حفظ وحدت و يكيپارچگى عراق تاكيد دارند. البته آمريكا زمان همه پرسى را مناسب ندانسته و نسبت به اصل موضوع استقلال كردها، نظراتى همسو با آنها دارد. (۹) كشور هاى اروپايى نيز به صراحت با اين مسئله مخالفت كرده اند. به نظرمى رسد كه استقلال كردستان به عنوان برگ برنده اى در خدمت منافع غرب بوده است. چرا كه اميدوار كردن كردها به مسئله استقلال باعث شده است تا غربى ها از يك طرف امتيازات ويژه اى از كردها دريافت كنند و از طرف ديگر با استفاده از اهرم كردها چانه زنى خود را با دولت مركزى عراق بالا ببرند. در شرايط فعلى نيز آمريكا بر نامناسب بودن زمان همه پرسى تاكيد كرده است و اين به معنای تداوم سياست آمريكا در راستای استفاده ابزاري از اين مسئله است.

در كل، عملی شدن استقلال كردستان، ابتكار عمل و امكان بازيگرى سيال بسيارى از بازيگران غربى را در منطقه از بين خواهد برد. در حال حاضر موضوع استقلال كردستان عراق، به عنوان اهرم فشارى موثر و كارت بازي فعالى است كه برخى كشور هاى غربى در بازي خود با بغداد از آن استفاده مى كنند. از طرف ديگر همين ابزار كارآمد در روابط غرب با رهبران كردى منطقه نيز به كار گرفته مى شود و گاه رهبران غربى با

اتخاذ مواضعی دوپهلوی و مبهم، اهداف مورد نظر خود را در اقلیم دنبال می‌کنند. ساخت بزرگترین کنسول‌گری آمریکا در منطقه و به روایت دیگر در جهان که سال گذشته در شهر اربیل اقلیم کردستان عراق احداث شد نشان می‌دهد واشنگتن نمی‌تواند و نمی‌خواهد فرصت بازی با کردها را از طریق اقلیم از دست دهد. براین اساس در موارد متعددی وجود حفظ شرایط فعلی اقلیم برگ بازی بازیگران غربی و اروپایی با سایر رهبران و کشورهای منطقه از عراق گرفته تا ترکیه، ایران و سوریه است. در این صورت بسیار طبیعی به نظر می‌رسد غرب به جای گرایش به پایان دادن به مناقشه استقلال اقلیم، ترجیح خود را بر حفظ شرایط کج دار و مریز فعلی قرار دهد. (۱۰)

منابع:

۱- خبرگزاری فارس، "همه‌پرسی، رمز آشوب در کردستان عراق"، (۹۶/۳/۲۳)، نمایه در:

<http://www.farsnews.com/newstext.php?nn=13960322001870>

۲- الوقت، "آیا سفر مقامات آمریکایی به اربیل به معنای حمایت از استقلال کردستان عراق است؟"، (۹۵/۲/۲۲)، نمایه در:

<http://alwaght.com/fa/News/53340>

۳- الوقت، پیشین

۴- دویچه وله، "نگرانی آلمان و آمریکا از فراندوم استقلال کردستان عراق"، (۲۰۱۷/۶/۹)، نمایه در:

<http://yon.ir/24roX>

۵- هاکیریا ۲۰۴، "برآورد استراتژیک اندیشکده INSS اسرائیل؛ در باب چشم‌اندازهای تشکیل یک کشور مستقل کرد"، (۹۶/۴/۴)، نمایه در:

<http://hakirya2040.com/fa/news/560>

۶- اندیشکده روابط بین الملل، ”جایگاه ترکیه در سیاست های خاورمیانه ای امریکا“، (۹۵/۳/۲۳)،
نمایه در:

<http://yon.ir/S3XUI>

۷- خبرگزاری تسنیم، مدیریت پسا داعش در پشت پرده همه پرسی کردستان عراق، (۹۶/۳/۲۳)،
نمایه در:

<https://www.tasnimnews.com/fa/news/1396/03/23/1435174>

۸- اندیشکده تبیین، ”اقلیم کردستان و رویای استقلال؛ موانع داخلی“، ۹۵/۷/۱۴، نمایه در:
<http://www.tabyincenter.ir/12748>

۹- اندیشکده تبیین، ”ابزارهای عراق برای ممانعت کردها از همه پرسی و کنترل رفتارهای
استقلال طلبانه آنان“، (۹۶/۴/۸)، نمایه در:

<http://www.tabyincenter.ir/19764>

۱۰- الوقت، مناقشه استقلال طلبی اقلیم کردستان، مخالفان و دلایل آنها، (۹۶/۳/۲۴)، نمایه در:
<http://alwaght.com/fa/News/100784>

به نظر می رسد که استقلال کردستان به عنوان برگ برنده ای در خدمت منافع غرب بوده است. چرا که امیدوار کردن کردها به مسئله استقلال باعث شده است تا غربی ها از یک طرف امتیازات ویژه ای از کردها دریافت کنند و از طرف دیگر با استفاده از اهرم کردها چانه زنی خود را با دولت مرکزی عراق بالا ببرند.

www.Tabyincenter.ir

نشانی پایگاه اینترنتی:

۰۲۱-۲۶۱۵۳۲۳۹

شماره تماس جهت اعزام سخنران: